

Arbeids- og inkluderingsdepartementet
Barne- og familiedepartementet
Helse- og omsorgsdepartementet
Kultur- og likestillingsdepartement
Kunnskapsdepartementet

Oslo, 25.06.24

Innspill til stortingsmelding om forsterket innsats for sosial utjevning og mobilitet

Nasjonalforeningen for folkehelsen er en frivillig, humanitær organisasjon som jobber med folkehelse, forskning på hjerte- og karsykdommer og demens, og er en interesseorganisasjon for personer med demens og deres pårørende.

Nasjonalforeningen for folkehelsen takker for muligheten til å komme med innspill til den kommende stortingsmeldingen om forsterket innsats for sosial utjevning og mobilitet.

For stor sosial ulikhet er et problem som er gjennomgående i hele vårt samfunn. Helse, livskvalitet og død følger sosioøkonomisk status systematisk. Utdanning og inntekt og de ressurser som følger av hvor folk befinner seg i det sosioøkonomiske hierarkiet bestemmer i altfor stor grad helse, livskvalitet og leveår. Mennesker med færre livssjanser og dårligere levekår opplever mer sykdom og for tidlig død. Nasjonalforeningen for folkehelsen har sammen med forskere fra OsloMet utarbeidet en rapport som viser at effekten av sosial ulikhet er dødelig, men kan unngås. For både kvinner og menn har tidelen med lavest inntekt omtrent fem ganger så høy sannsynlighet for å dø for tidlig av sykdommer som kan forebygges eller behandles, sammenlignet med den rikeste tidelen. Men for sykdommene det er vanskelig å gjøre noe med er forskjellene marginale. Funnene i rapporten støtter oppunder tre kraftige budskap: Sosial ulikhet i dødelighet er samfunnsskapt, sosial ulikhet i dødelighet er mulig å gjøre noe med og det er politisk handlingsrom for å redusere ulikhetene. Å redusere sosial ulikhet i helse krever en helhetlig tilnærming for å redusere sosiale ulikheter generelt. Det krever innsats på områder som barns tidlige utvikling, skole og utdanning, arbeidsmarked og arbeidsmiljø, inntekt og fattigdom, bolig og lokalsamfunn, helseatferd og helsetjenester, samt deltakelse demokrati og inkludering.

Det er spesielt urettferdig og uakseptabelt at barn og unge får ulike muligheter til god helse og livskvalitet. Å bekjempe sosial ulikhet i barns utviklingsmuligheter er å bekjempe fremtidig sosial ulikhet. For å redusere sosial ulikhet i helse er det behov for en sterk og koordinert tverrsektoriell innsats med vekt på tidlig innsats og universelle tiltak. Nasjonalforeningen for folkehelsen er glad den kommende stortingsmeldingen er et samarbeid på tvers av fem

departementer, fordi denne samfunnsfloken trenger mange tiltak i alle sektorer, som må foregå samtidig og sees i sammenheng med hverandre.

Nasjonalforeningen for folkehelsen mener følgende momenter og tiltak bør inkluderes i Stortingsmeldingen:

- **Proporsjonal universalisme**

Nasjonalforeningen for folkehelsen mener det er viktig at stortingsmeldingen får frem at ulikhetsproblematikken ikke utelukkende handler om de aller mest utsatte gruppene. Den sosiale gradienten griper gjennom hele samfunnet, og tiltak må derfor være universelt innrettet, virke best for de som trenger det mest og forebygge at mennesker havner i sårbare livssituasjoner (proporsjonal universalisme). Universelle tiltak som ikke stigmatiserer er ofte svært treffsikre overfor sårbare grupper, hvis de følges opp på rett måte. En fellesskole har for eksempel aller størst effekt overfor barn fra familier med mindre økonomiske ressurser, samtidig som det er viktig at undervisning tilpasses barnas ferdigheter og behov. Det er det svært ulikt hva som legges i universelle tiltak avhengig av om det er tjenester, penger eller andre goder som er virkemiddelet. Ofte oppnås proporsjonal universalisme best når universelle og målrettede tiltak kombineres. Nasjonalforeningen for folkehelsen er opptatt av at alle tiltak må vurderes i et fordelingsperspektiv.

- **Bedre utredning av fordelingshensyn**

Krav om utredninger som skal ivareta helse- og fordelingshensyn i arbeidet med offentlige utredninger, forskrifter, reformer og tiltak, samt proposisjoner og meldinger til Stortinget er fastslått i Utredningsinstruksen og Folkehelseloven, men på grunn av manglende kapasitet til gjennomføring og manglende kompetanse på området blir ikke dette gjort i praksis. Det bør utredes hvordan bedre fange opp planer, strategier og tiltak kan ha utilsiktede fordelingskonsekvenser og hvordan det kan gjøres reelle vurderinger av tiltak og politikk.

- **Økt barnetrygd for alle barn**

Ekspertgruppen for barn i fattige familier viser at økning i barnetrygd er det tiltaket som vil ha stor effekt på å løfte barnefamilier ut av fattigdom. Svak økonomi er en faktor som påvirker alle forhold i barn og unges oppvekst. De siste årenes økning i barnetrygd er en god start, men det er behov for å heve barnetrygden generelt, og tette gapet mellom småbarn- og store barn. Da dette skillet ble foreslått var det fordi 2000 kr i året skulle gå til å dekke fritidstilbud for barn og unge over 6 år. Da dette ble fjernet ble ikke dette kompensert i økt barnetrygd. Nasjonalforeningen for folkehelsen mener at barnetrygden bør økes for alle barn.

Videre anbefaler ekspertgruppen for barn i fattige familier at barnetrygden skal betydelig økes og skattlegges. Nasjonalforeningen for folkehelsen mener at en eventuell skattlegging av en betydelig økt barnetrygd må utredes grundig. Spesielt er det viktig å utrede fordelingskonsekvenser nærmere. Barnetrygd har vært en universell ordning i mange år, og det er nødvendig med en grundig utredning som ser på klare kriterier og mekanismer for å opprettholde tilliten til en universell velferdsmodell. Skattlegging av en slik ordning kan

oppfattes som en behovsprøving, noe som videre kan føre til svekket tillit til ordningen og dermed uthuling av en ordning som allerede er treffsikker.

- **Styrking av helsestasjons- og skolehelsetjenesten**

Utjevning av sosiale helseforskjeller er et av formålene i forskrift om kommunens helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjons- og skolehelsetjenesten. Helsestasjonen er et unikt offentlig tilbud til småbarnsfamilier og tilbyr blant annet støtte til foreldre med ekstra behov for oppfølging. Som ekspertgruppen for barn i fattige familier trakk frem er det et stort potensial for å i større grad utnytte helsestasjonen som en tverrfaglig, helhetlig tjeneste. Videre trakk de frem et viktig poeng med at det er store mangler i den systematiske informasjonen om barns utvikling før skolealder. Nasjonalforeningen for folkehelsen støtter ekspertgruppens forslag om å standardisere og registrere kartlegginger av barn på helsestasjon på en måte som øker kunnskapsgrunnlaget og samtidig ivaretar barns personvern.

Skolehelsetjenesten er en viktig tjeneste i skolen, spesielt for barn fra lavinntektsfamilier. Til tross for mange års satsing på skolehelsetjenesten er det få skoler som oppfyller Helsedirektoratets veiledende norm. For å sikre en helhetlig og tverrfaglig tjeneste til barn og unge trengs det midler til en skolehelsetjeneste som sikrer et likeverdig tilbud for alle barn og unge, uavhengig av geografisk tilknytning.

For at helsestasjons- og skolehelsetjenesten skal kunne ha en utjevnende effekt er det vesentlig at den er organisert med et områdeansvar slik den er i dag. Da er det mulig å skyve ressurser til de som trenger et mest innenfor den universelle tjenesten. Det er av samme grunnvesentlig å beholde barnevaksinasjonsprogrammet i denne tjenesten.

- **Oppstart av sunt, gratis skolemåltid**

Nasjonalforeningen for folkehelsen mener at alle barn i grunnskolen skal få tilgang til et sunt og næringsrikt måltid i løpet av skolehverdagen. Det må være nasjonale føringer for tilbudet, som at tilbudet skal baseres på kostrådene, men med rom for lokale løsninger. Innført på rett måte vil en ordning med skolemåltid bidra til å utjevne sosiale helseforskjeller fordi det sikrer at alle barn får minst ett sunt måltid om dagen. Når en skolematordning skal fases inn må tre hensyn ivaretas: 1) Rom for lokale tilpasninger 2) Tilbudet må innrettes slik at det treffer likeverdig og dermed utjevner sosial ulikhet og 3) innfasing av skolemat må følgeevalueres slik at vi vet at tiltaket blir treffsikkert.

- **Innføring av daglig fysisk aktivitet i skolen**

Mer fysisk aktivitet i skolen vil gi alle barn og unge mulighet til å oppnå bedre fysisk og psykisk helse og bidra til å utjevne helseforskjeller. Det er godt dokumentert at den samlede tiden i ro i løpet av dagen er en selvstendig risikofaktor for dårligere helse, og at inaktivitet rammer sosialt skjevt. Vi er ikke i rute med å redusere fysisk inaktivitet i befolkningen, som er ett av bare to delmål i arbeidet med å redusere ikke-smittsomme sykdommer vi ikke har lykkes med så langt. Dette gjelder spesielt for barn og unge. Ved å sørge for at alle elever får

være fysisk aktive på skolen kan skolen utnytte den læringsfremmede effekten fysisk aktivitet kan ha. Økt fysisk aktivitet i skolen handler ikke om mer kroppsøving og det skal legges innenfor skolens eksisterende timetall og rammer. Der SFO er gratis og deltakelsen høy, kan det også være en løsning å legge aktiviteten til denne tiden.

- **Utpøving og forskning på effektive tiltak for inkludering av barn i fritidsaktiviteter**

Barn har etter barnekonvensjonens artikkel 31 rett til hvile, fritid og til å delta i lek og fritidsaktiviteter som passer for barnets alder og til fritt å delta i kulturliv og kunstnerisk virksomhet. Dobbelte så mange av de som vokser opp i ressurssterke familier deltar i ungdomsidretten, sammenlignet med de som vokser opp med færre ressurser hjemme. Økt profesjonalisering, økende kostnader og krav til foreldreinvolvering er forhold som kan bidra til mer ekskluderende fritidsaktiviteter, men den største barrieren for å delta er økonomi.

I dag er det mange tilskuddsordninger med overlappende målgrupper og formål, som gjør at prosessen for å søke tilskudd kan oppleves ressurskrevende og uoversiktlig for både kommuner og frivilligheten. Fra tilskuddsordningen for inkludering av barn og unge søkes det hvert år om langt høyere summer enn det er satt av midler til, til blant annet fritidskasser ol. Det er et stort behov for denne typen midler, men også ordninger som faktisk sikrer at flere barn fra fattige familier får delta. Det er derfor også behov for utpøving og følgeforskning på effektive tiltak for inkludering av barn og unge i fritidsaktiviteter.

- **Gjennomgå ytelsesforvaltningen med mål om å sikre en forutsigbar og helhetlig forvaltning med forutsigbare utbetalinger og boordninger**

Ekspertgruppen for barn i fattige familier viser at lave og ustabile inntekster gjør det vanskeligere for foreldre å dekke utgifter for å gi barna en best mulig start på livet. Fattigdom og økonomisk stress skaper uro og uforutsigbarhet i hjemmet. Økonomiske endringer de siste årene, slik som prisveksten, har gjort enda flere økonomisk sårbare enn tidligere.

Nasjonalforeningen for folkehelsen mener det boligsosiale arbeidet for barnefamilier må styrkes og at støtten forslaget om at bostøtten må holdes fast i 6 måneder. Videre mener vi at ytelsene bør gjennomgås med mål om å sikre en forutsigbar og helhetlig forvaltning med mer samlede og forutsigbare utbetalinger.

På vegne av Nasjonalforeningen for folkehelsen

Tone P. Torgersen
Fagsjef

Karoline Unnerud
Politisk rådgiver